

Stockholm, 2015 05 20

Fredrik Eng
Ordförande i
Nätverket för surrogatmödraskap
www.surrogat.nu

Hej!

Nedan ges kommentarer och skriftliga svar till frågorna i utredningens underlag till hearing 2015 05 13. Inledningsvis ges en kort orientering om vår organisation, vilket kan vara av allmänt intresse och ge vissa indikationer om surrogatfrågans angelägenhet etc.

Om oss

Föreningen för surrogatmödraskap bildades 2006 och övergick 2015 till den mer löst organiserade formen nätverk, varvid vi också bytte namn till Nätverket för surrogatmödraskap. Vår hemsida www.surrogat.nu har ungefär 1000 unika besök per månad och forumet kopplat till hemsidan har ca 600 medlemmar.

Vår syn på surrogatmödraskap

Metoden som sådan är inte exploaterande. En förutsättning är att avtalen träffas under rimliga former, utan exploatering av någon av parterna. Att påstå alla arbeten som involverar kvinnors reproduktiva organ per definition kränker människovärdet, är inte en uppfattning som stärker kvinnors självbestämmanderätt och vi tar starkt avstånd från de liknelser med prostitution som figurerar i debatten från tid till annan.

I försvaret för de sårbaraste kvinnorna bakbinds nämligen två av den feministiska rörelsens främsta framgångar: (1) rätten till abort och (2) rätten till förvärvsarbete. Båda dessa saker vilar på principen om självbestämmande över den egna kroppen. Denna princip riskerar att undergrävas om den inte också omfattar rätten till surrogatmödraskap, vare sig det sker mot betalning eller inte.

Detta är en fråga om jämställdhet, rättvisa och välfärd. Att inte tillåta denna reproduktionsmetod är diskriminerande – både mot dem som behöver metoden för att bli föräldrar och för dem som är beredda att vara gravida och föda barn utan att bli sociala mödrar. Att man i surrogat-

frågan använder argument om det är högre risk för surrogatmammor att föda (för att de bär IVF-barn och för att de fött fler barn) är ur samhällets synvinkel inte hållbart då vi inte lägger några restriktioner eller stigma på dessa kvinnor om de skulle bära på motsvarande sätt skapade barn åt sig själva att uppfostra. Dessa argument anser vi därför rent logiskt vara helt ignorerbara.

Surrogatmammorna drivs inte sällan av att kunna hjälpa andra med något som ger så mycket glädje. En svensk surrogatmamma beskriver det som en ”enorm stolthet” när hon lämnade över barnet hon burit till dess föräldrar. Det finns många kvinnor som mår både fysiskt och psykiskt bra av att vara gravida och detta rekommenderas även av läkare till vissa kvinnor. I nätverket möter vi regelbundet kvinnor som frågar hur de kan bli surrogatmammor och det vore fantastiskt att i framtiden kunna hänvisa dessa till ett landstingsprogram med ett tydligt och väl underbyggt lagrum i botten.

Våra svar på utredningens frågor

1. Krav på genetisk koppling

Här har nätverket ingen ståndpunkt men noterar att bland allmänheten verkar acceptansen vara hög för fall där ingen av de tilltänkta föräldrarna har en genetisk koppling till sina barn.

2. Surrogatmoderskap i Sverige

Här är vår ståndpunkt att surrogatmödraskap borde kunna bli en självklar assistans som erbjuds av landstinget till de som behöver denna hjälp. Vi håller med om argumenten för surrogatmödraskap som utredningen för fram och lägger gärna till argumentet att det också skulle göra det möjligt för de svenska kvinnor som vill bli surrogatmammor att under kontrollerade former kunna få bli det.

Motargument: Riskerna med en graviditet och förlossning flyttas över på någon annan.

Vårt svar: Samhället har inget att vinna på att lägga någon värdering i åt vem en kvinna bär ett barn. Om vi inte misstyper när en kvinna tar dessa risker för att bära ett barn åt sig själv, borde vi inte tänka annorlunda bara för att någon annan ska det sociala ansvaret när barnet fötts.

Motargument: En annan kvinna blir ett medel för de ofrivilligt barnlösa mål.

Vårt svar: Argumentet faller om man exempelvis sätter ett man/kvinna perspektiv på barnalstrande: precis så har ju alla män i så fall ”använt” kvinnor genom alla tider. Konsekvent borde samhället motverka också detta ”utnyttjande”.

Motargument: Det är svårt att försäkra sig om att det förekommer ett fullt, fritt och informerat samtycke?

Vårt svar: Om tilltänkta föräldrar och kvinnor som vill vara surrogatmammor exempelvis kopplas samman av landstinget är det svårt att se hur man i så fall skulle kunna köpa hjälpen. I utländska processer är det vanligt att de två parterna inte har direktkopplingar just för att minimera denna risk.

Motargument: Forskningen om de familjer som har skapats på detta sätt är fortfarande begränsad. Det finns ingen forskning om hur barnen mår i tonåren eller i vuxen ålder.

Vårt svar: Det finns å andra sidan inte det minsta som tyder på att barnen skulle må dåligt eller sämre än de barn som tillkommer genom andra former av reproduktiv assistans eller exempelvis adoption i dag. Tillgänglig forskning visar i vår erfarenhet tvärt om att barnen oftast mår aningens bättre än genomsnittligt.

Motargument: Det finns mycket begränsad forskning om surrogatmoderns egna barn.

Vårt svar: Självklart skulle en surrogatprocess väcka frågor hos en surrogatmammans egna barn. Med en öppenhet och tydlighet mot barnen i fråga visar erfarenhet att barnen oftast kan handskas med denna typ av komplexa situationer mycket bra. Om inte vuxenvärlden stigmatiserar och överproblematiserar brukar inte heller barnen göra det.

Motargument: Ett tillåtande i Sverige kan eventuellt leda till att fler personer söker sig utomlands för kommersiellt surrogatmoderskap.

Vårt svar: Vi tror att det tvärtom kommer bli färre som gör dessa processer i utlandet då det kommer kännas tryggare i landstingets regi. Dock kommer frågor som regelverk och tillgänglighet självklart spela in.

Motargument: Surrogatmoderskap kan konservera traditionella könsroller för kvinnor.

Vårt svar: Vi tror tvärt om att det är en väg bort från en föråldrad och omodernt romantiserande syn på kvinnor och deras möjligheter till barnalstrande och mammaroller. Att vara gravid och föda barn är för många förknippat med stor press på att leva upp till starka mytbildningar och förväntningar på "hur det ska vara" och "hur man ska känna". Att samhället ger kvinnor möjlighet att frikoppla barnalstrande från barnuppfostran tror vi kan hjälpa till att modernisera synen på kvinnorollen.

Motargument: Barn kan komma att betraktas som överlåtbara

Vårt svar: Barn är redan i dag i praktiken "överlåtningsbara" om deras vårdnadshavare förverkar sin rätt till vårdnad om dem. Att den rätten frivilligt och förplanerat avskrivs av surrogatmamman under tydligt reglerade former tror vi inte kommer leda till någon acceptansglidning och vi ser inte heller vad den konkreta risken skulle innebära. Initiativet till att bli förälder har ju i detta fallet inte kommit från surrogatmamman utan de tilltänkta föräldrarna, som av olika parter ges assistans i detta.

Motargument: Det är bättre att genom adoption ta hand om de barn som redan finns än att genom assisterad befruktning skapa nya barn.

Vårt svar: Självklart ska vi ta hand om de barn som "redan finns" men situationen vad gäller rörligheten för barn i behov av föräldrar har tyvärr drastiskt förändrats under de senare åren. Vad vi förstår finns är det i praktiken "brist på barn" för de som vill adoptera.

Motargument: Förstärkning av den felaktiga uppfattning som innebär att det anses vara en mänsklig rättighet att få ett eget barn.

Vårt svar: Vi menar att man ska vara tydlig att rätten gäller att få försöka bilda familj och att samhället sedan på alla rimliga sätt assisterar de som är reproduktivt utmanade, dvs behöver hjälp på olika sätt för att lyckas med detta.

Motargument: Risk för acceptansglidningar på området.

Vårt svar: Vi ser inga omedelbara risker med eventuella acceptansglidningar utan tror tvärt om att den breda allmänheten redan accepterar denna typ av processer.

*Motargument: Det är svårt att balansera de inblandades intressen.
Särskilt om kommersiellt surrogatmoderskap*

Vårt svar: Med en grundlig utredning och väl genomtänkta processer bär man kunna balansera dessa svårigheter. Vi tror att man bör hålla

surrogatmammans hälsa och givna rättigheter i fokus, samtidigt som barnets rättsläge alltid ska vara tydligt.

Vi håller med utredningens framlagda argument för skäl för att tillåta ersättning utöver kostnadstäckning. Personer som på olika sätt hjälper till i dessa reproduktiva processer bör ges ersättning i förhållande till den risk och den ansträngning de gör. Det är logiskt en förlängning av att vi redan ersätter spermadonatorer och äggdonatorer. Nedan ger vi vår syn på motargumenten att tillåta ersättning utöver kostnadstäckning

Motargument: Det råder både internationellt och i Sverige en utbredd samsyn om att människokroppen och dess delar inte får ge upphov till vinning.

Vårt svar: Vår syn är att ersättning för den risk som surrogatmamman trots allt utsätter sig för bör ersättas på ett adekvat sätt. Detta borde inte vara att betraktas som ”vinning” utan som ett erkännande av den hjälp som samhället får.

Motargument: Kan uppfattas som en form av försäljning av barn och barnen kan komma att uppfatta sig som handelsvaror.

Vårt svar: Precis som i fallet med exempelvis adoption kommer det att medföra olika former av penningförflyttningar i surrogatprocesser. Kan man vidmakthålla synen att man inte betalar för barn när man gör en adoption borde man inte ha några svårigheter att göra det i fallet med en surrogatprocess där surrogatmamman får ersättning för ett risktagande och en tjänst hon utför.

Motargument: Det kan ses som en form av handel med kvinnors kroppar

Vårt svar: Då kvinnan under hela processen vidmakthåller sitt självbestämmande och utövar sin fria vilja ser vi inget principiellt problem med förfarandet.

Motargument: Det finns en risk för att kvinnor i en utsatt situation tvingas och exploateras.

Vårt svar: Om processerna sker i det landstingens regi med tydliga riktlinjer och förhållanden tror vi att man kan minimera denna risk.

Motargument: Det finns en risk för att vinstintresset påverkar en presumtiv surrogatmors omdöme och att hon lättare bortser från eller undervärderar de fysiska och psykiska risker som ett surrogatarrangemang innebär.

Vårt svar: Om processerna sker i det landstingens regi med tydliga riktlinjer och förhållanden tror vi att man kan minimera denna risk.

Motargument: Kan stå i strid med människovärdesprincipen.

Vårt svar: En förutsättning är att avtalen träffas under rimliga former, utan exploatering av någon av parterna. Att påstå alla arbeten som involverar kvinnors reproduktiva organ per definition kränker människovärdet, är inte en uppfattning som stärker kvinnors självbestämmanderätt och vi tar starkt avstånd från de liknelser med prostitution som figurerar i debatten från tid till annan.

Särskild fråga: Hur stor är efterfrågan på surrogatmoderskap?

Svar: De uppgifter som cirkulerar kring utländska processer talar om ett 50-tal processer per år med svenska tilltänkta föräldrar. Nätverket får i snitt ett par förfrågningar i veckan om hur man kan gå till väga. En högst ovetenskaplig gissning är att det skulle röra sig om ett hundratal processer om året i Sverige när ett eventuellt surrogatprogram i landstingets regi är inkört.

Särskild fråga: Hur många genomför i dag informella surrogatarrangemang utan sjukvårdens inblandning?

Svar: Nätverket vet om en handfull fall i Sverige och lika många som skett i utlandet med svenska tilltänkta föräldrar som skötts i helt privat regi.

3. Surrogatarrangemang i utlandet

Fråga: Vet deltagarna om det har genomförts något arrangemang med en ensamstående kvinna eller ett par med två kvinnor?

Svar: Ja, det har vi stött på exempel på.

Fråga: Hur bör vi ställa oss till surrogatarrangemang i utlandet om vi a) tillåter sådana arrangemang inom svensk hälso- och sjukvård, eller b) inte tillåter sådana arrangemang inom svensk hälso- och sjukvård? Vad bör t.ex. gälla om vi i Sverige bara tillåter altruistiska arrangemang?

Vårt svar: Vår åsikt är att Sverige bör fokusera på att barn som tillkommit i utlandet och har svenska medborgare som tilltänkta föräldrar inte ska behandlas negativt på något sätt för att den svenska modellen ser ut på ett visst sätt. Även om de tilltänkta föräldrarna eventuellt brutit mot regler

som tillämpas i Sverige genom tillvägagångssättet känns det inte rimligt eller rättvist mot barnet att i så fall straffa de tilltänkta föräldrarna på något sätt.

Fråga: Bör det vara möjligt att fastställa moderskap för en kvinna som inte har burit och fött barnet, eller att erkänna en utländsk fastställelse av moderskap för en sådan kvinna? Är det någon skillnad om kvinnan har bidragit med ägg eller inte till behandlingen av surrogatmodern? Vad kan i dessa fall utgöra grund för moderskap (t.ex. genetik)?

Vårt svar: Vår åsikt är att de som tar initiativet till ett barn i princip alltid ska ses som de tilltänkta föräldrarna och att man borde kunna erkänna detta genom kontroll av avtal som ingåtts, oavsett hur den assistans de fått ser ut.

Fråga: Bör det vara möjligt att fastställa faderskap för en man som inte har bidragit med spermier vid behandlingen av surrogatmodern, eller att erkänna en utländsk fastställelse av faderskap för en sådan man? Vad kan i dessa fall utgöra grund för faderskap (t.ex. samtycke till att en utomstående kvinna, surrogatmodern, genomgår en behandling)?

Vårt svar: Se svaret på den föregående frågan.

Fråga: Hur förhåller sig generösa regler på detta område till risken för ökad handel med barn eller andra brottsliga förfaranden?

Vårt svar: Man har alltid ett ansvar att så långt det är möjligt kontrollera att processer gått rätt till. Vi kan inte bedöma eventuellt ökade risker med förändring av regelverket; allt beror på hur detta utformas.

Fråga: Vilket ansvar har de personer som vill genomgå ett surrogatarrangemang i utlandet? Vilket ansvar har berörda myndigheter och domstolar?

Vårt svar: Vår åsikt är att vi i Sverige inte kan lagstifta över andra territorier än vårt eget eller att vi kan hindra svenskar från att alstra barn i utlandet. Vårt ansvar är att se till att barnen i dessa fall hanteras på ett tydligt och ansvarsfullt sätt så att denna svaga parts intressen och rättigheter tas till vara skyndsamt.

Fråga: Vad kräver hänsynen till barnets bästa i dessa fall? Kräver den t.ex. att de tilltänkta föräldrarna ska kunna resa till Sverige med barnet?

Vårt svar: Det låter i våra öron rimligt.

Fråga: Hur kan man korta handläggningstiderna (moderskap/faderskap, svenskt medborgarskap, pass, uppehållstillstånd, vårdnad, adoption m.m.)?

Vårt svar: Denna fråga överlåter vi till berörda myndigheter men konstaterar att då vi sett väldigt skyndsamt hanterade fall vet att genomsnittstiden för hanteringen definitivt kan kortas ner.

Fråga: Är adoption efter ett kommersiellt surrogatarrangemang förenligt med vederlagsförbudet vid adoption (dvs. att det inte får ha getts ersättning i anslutning till adoptionen)?

Vårt svar: Vår åsikt är att Sverige inte bör värdera kommersiella arrangemang som följt det aktuella landets regler och lagar negativt.

Fråga: Finns det barn i Sverige som har tillkommit genom ett surrogatarrangemang i utlandet och som inte har fått en rättslig förälder och vårdnadshavare? Finns det av andra skäl ett behov av särskilda övergångsregler på detta område?

Vårt svar: Nätverket känner inte till något sådant fall.

Fråga: Vem eller vilka aktörer i samhället bör ansvara för informationsförmedling? Vad bör informationen innefatta och när bör den lämnas?

Vårt svar: Under hearingen framkom att Försäkringskassan vore en lämplig aktör för detta. Nätverket har ingen annan åsikt.

4. Ändrad könstillhörighet och bibehållen fortplantningsförmåga

Här har nätverket ingen åsikt i dessa frågor.